

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки

Освітньо-кваліфікаційний рівень – **бакалавр**

Бакалаврська робота на тему:
**«Взаємодія школи і сім'ї в розвитку обдарованих дітей молодшого
шкільного віку»**

Виконала: студентка IV курсу, 45 групи
напряму підготовки 6.010102 Початкова освіта
денної форми навчання

Жуковська Людмила Олегівна

Керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Клименюк Юлія Михайлівна

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та психології
Житомирського ОППО

Бойко Ірина Іванівна

Допущено до захисту рішенням кафедри педагогіки

Протокол №9 від 17 квітня 2014 року

Завідувач кафедри: кандидат педагогічних наук, доцент _____ Коновальчук І.І.

Житомир –2014 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	5
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ	
1.1 Категоріально-понятійний аналіз проблеми розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкових класів.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.2 Поняття інтелектуального розвитку молодшого школяра та його стадії.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.3 Педагогічні умови розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкової школи у навчальному процесі.....	Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	Ошибка! Закладка не определена.
 РОЗДІЛ 2. ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ..	
2.1 Онтогенетичні корені дитячої ігрової діяльності...	Ошибка! Закладка не определена.
2.2 Дидактичні умови використання гри як засобу розвитку інтелектуальних здібностей.....	Ошибка! Закладка не определена.
2.3 Особливості організації навчального процесу для покращення розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів засобами дидактичних ігор	Ошибка! Закладка не определена.
2.4 Експериментальна перевірка особливостей розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкових класів засобами дидактичних ігор.....	Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	Ошибка! Закладка не определена.
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	9

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:..... 11

ДОДАТКИ Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах переходу загальноосвітньої школи на 12-річний термін навчання, домінування компетентнісного підходу в освіті, змінюється розуміння призначення кожного її ступеня, у тому числі й початкової ланки освіти. Серед пріоритетних функцій школи першого ступеня визнано формування загальнонавчальних та розвивальних умінь та навичок, а одним із найважливіших її завдань – розвиток у молодших школярів інтелектуальних здібностей.

Актуальність виділених підходів зумовлюється суспільними потребами, пов'язаними з переходом людства до інформаційного суспільства. Як результат цього переходу – переосмислення самоцінності знань, зміна співвідношення між результативним і процесуальним аспектами навчання на користь засвоєння учнями способів пізнання, формування бажання та уміння вчитися.

Вивчення розвитку дітей доводить, що у грі ефективніше, аніж в інших видах діяльності, розвиваються усі психічні процеси, формуються відповідні вміння і навички, певні здібності. Л. Виготський, розглядаючи роль гри у психічному розвитку дитини, відзначив, що у зв'язку з переходом у школу гра не лише не зникає, але й навпаки, – пронизує собою усю діяльність школяра. «У шкільному віці, – писав він, – гра не лише не вмирає, а проникає у відносини до дійсності. Вона має своє продовження у шкільному навчанні та праці...» [17, с.76].

Гра супроводжує школярів не лише у першому – другому класах, а й упродовж усього навчання. Тому потрібно пам'ятати: граючись, дитина – навчається.

Гра – найбільш засвоєна дітьми діяльність. У ній вони черпають взірці для вирішення нових життєвих завдань, які виникають у пізнанні, у праці, у художній творчості. Тому «опора на гру (ігрову діяльність, ігрові форми, прийоми) – це найважливіший шлях включення дітей у навчальну роботу, спосіб забезпечення нормальних умов життєдіяльності» [18, с.6].

Уся дитяча діяльність синкретична, тобто у певному розумінні нероздільна. І ця єдність виникає завдяки уявній, умовній ситуації, у якій відбувається процес дитячої творчості. Гра ніби синтезує пізнавальну, трудову і творчу активність. Будь-яке уміння чи навичка, набуті школярем, спонукають його до діяльності. Характер цієї діяльності – ігровий – найбільш близький і зрозумілий дітям з їхнього попереднього досвіду.

Варто зауважити, що гра є цінним засобом розвитку інтелектуальних здібностей дітей, вона поживляє психічні процеси, викликає в учнів живу зацікавленість процесом пізнання. У ній діти тренують свої сили, розвивають вміння і навички, вона допомагає зробити будь-який навчальний матеріал цікавим, викликає в учнів глибоке задоволення, створює радісний робочий настрій, полегшує процес засвоєння знань.

Велике значення для розвитку інтелектуальних здібностей школярів має дидактична гра. У результаті систематичного її використання в навчальному процесі у школярів розвиваються рухливість і гнучкість розуму, формуються такі процеси мислення як порівняння, аналіз, умовиводи тощо. За допомогою правильно побудованої гри учитель може досягти систематичного засвоєння і закріплення знань учнів.

Дидактичні ігри конструюються по-різному. У деяких з них є всі елементи гри: роль, дія, ігрові правила; в інших – тільки окремі елементи: дія або правило, або те й інше.

Проблема визначення сутності гри та її ролі у розвитку й навчання дитини ще з давніх-давен привертала й досі привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Так, К. Ушинський підкреслював значення гри для загального розвитку дитини, для розвитку її моральних якостей.

Особливу точку зору на гру мав видатний психолог П. Блонський, який стверджував: аналіз існуючих теорій ігор доводить, що гра – основний вид активності дитини, у процесі якої він тренує сили, розширює світогляд,

засвоює соціальний досвід, відтворює і творчо комбінує явища оточуючого життя [10, с.43].

Таким чином, аналіз відповідної літератури з проблеми показав, що спеціального дослідження гри як засобу інтелектуального розвитку школярів немає, що й зумовило вибір теми дослідження: «Розвиток інтелектуальних здібностей молодших школярів засобами дидактичних ігор».

Об'єкт дослідження – процес розвитку у молодших школярів інтелектуальних здібностей.

Предмет дослідження – дидактичні умови використання гри як засобу розвитку в учнів початкової школи інтелектуальних здібностей.

Мета роботи: розробити та експериментально перевірити методику використання гри як засобу розвитку у молодших школярів інтелектуальних здібностей.

Гіпотеза: ефективність розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів засобами ігрової діяльності підвищується за таких умов: органічного включення гри у структуру уроку; посилення розвивальної спрямованості дидактичної гри; вмілого керівництва педагогом процесом ігрової діяльності.

Завдання дослідження:

- з'ясувати особливості розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів;
- виявити онтогенетичні корені дитячої ігрової діяльності;
- визначити дидактичні умови використання гри як засобу розвитку інтелектуальних здібностей та реалізувати їх у відповідних методичних рекомендаціях;
- експериментально перевірити ефективність використання дидактичних ігор для розвитку інтелектуальних здібностей.

У процесі дослідження використовувалися такі **методи:**

теоретичні: аналіз і узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури, метод теоретичного аналізу і синтезу;

емпіричні: педагогічне спостереження, аналіз уроків з точки зору досліджуваної проблеми, анкетування вчителів початкових класів, вивчення учнівських робіт, педагогічний експеримент.

Дослідження проводилося протягом січня – березня 2014 н.р. у третій класах Коростенської міської гімназії (класоводи: О. Сагайдак, М. Ярошевська) на матеріалі предметів «Українська мова», «Математика».

Теоретичне значення роботи полягає у виділенні сукупності дидактичних умов, що забезпечують ефективне використання гри як засобу розвитку в учнів початкових класів інтелектуальних здібностей; посилення розвивальної спрямованості дидактичної гри; вмілого керівництва педагогом процесом ігрової діяльності.

Практичне значення дослідження полягає у розробці методичних рекомендацій з розвитку у молодших школярів інтелектуальних здібностей засобами дидактичної гри, які можуть бути використані вчителями початкової школи у навчально-виховному процесі.

Структура дипломної роботи складає: вступ, два розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаної літератури, додатки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів наукового дослідження дає підстави зробити такі висновки та окреслити перспективи подальшої роботи:

1. У дослідженні окреслено особливості розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкових класів. Інтелектуальний розвиток відбувається головним чином у школі і першочергове місце цього розвитку відводиться вчителю, який формуючи і розвиваючи інтелект кожної дитини, допомагає орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відобразити й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; вчить розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти і передбачати.

2. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що, по-перше, розвиток гри може розглядатись з різних позицій; по-друге, гра як специфічна діяльність удосконалюється у двох сферах – у сфері уявній і в сфері реальних дитячих стосунків.

3. Аналіз відповідного наукового фонду дозволяють дійти висновку, що дидактичними умовами використання гри як засобу розвитку інтелектуальних здібностей є: органічне включення гри у структуру уроку; посилення розвивальної спрямованості дидактичних ігор; вміле керівництво педагогом процесом ігрової діяльності.

4. Проведення експериментального дослідження дало змогу оцінити ефективність використання розробленої нами системи дидактичних ігор та методичних рекомендацій і простежити динаміку процесу підвищення рівня інтелектуальних здібностей молодших школярів.

Про зростання рівня розвитку інтелектуальних здібностей учнів побічно свідчить і підвищення якості успішності учнів. У більшості дітей до 2 класу були сформовані стійкі пізнавальні інтереси, уміння і навички розумової діяльності, активно проявлялася творча ініціатива і самостійність у пошуках способів рішення завдань.

Об'єктивно діти стали допитливішими, навчилися критичніше мислити, у них стали активно функціонувати складніші, опосередковані форми пам'яті, розвинулися передумови до абстрактного словесно-логічного мислення, позначився досить високий рівень довільності в управлінні як руховими, так і інтелектуальними процесами.

Отже, мету і завдання дослідження виконано. Однак представлене дипломне бакалаврське дослідження не претендує на вичерпне висвітлення окресленої проблеми. Перспективи подальшої роботи вбачаємо в кількох напрямках, а саме: у розвитку інтелектуальних здібностей як в навчальній роботі так і в позаурочний час; всебічного аналізу потребує вивчення досвіду організації навчання і виховання інтелектуально здібних дітей у провідних країнах світу; проблемі підготовки вчителя до формування та розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Акімова М.К., Козлова В.К. Психологічна корекція розумового розвитку школярів. – М., 2000. – С. 23–42
2. Активизация познавательной деятельности младших школьников: Книга для учителя / Под ред. М.П. Осиповой, Н.И. Качановского. – Минск: Нар.освета, 1987.
3. Амонашвили Ш.В. В школу – с шести лет. – М.: Педагогика, 1986. – 176 с.
4. Андрианова Т.М. Игра – один из важнейших приемов работы с шестилетними детьми // Обучение, воспитание и развитие детей шестилетнего возраста: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – С. 34–42.
5. Аникеева Н.П. Воспитание игрой: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1987.
6. Арутюнов А.Р. и др. Игровые задания. – М.: Русский язык, 1984. – 217 с.
7. Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды. – М.: Педагогика, 1989. – 558 с.
8. Бабкина Н.В. Использование развивающих игр и упражнений в учебном процессе // Начальная школа. – 1998. – №4. – С. 11–18.
9. Блонский П. Избранные педагогические и психологические сочинения: В 2-х томах. – М.: Педагогика, 1979. – Т.1. – 420 с.
10. Болотина Н.И. Дидактическая игра – одно из средств активизации познавательной деятельности детей шестилетнего возраста // Начальная школа. – 1987. – №12. – С. 42–44.
11. Бурім В. Сюжетно-рольові ігри на уроках навчання грамоти // Початкова освіта. – 2001. – №37 (жовтень). – С. 10.
12. Буя Т.А. Игра в эстетическом воспитании младшего школьника // Начальная школа. – 1997. – №2. – С. 40–43.

13. Валлон А. Психическое развитие ребенка.– М.,1967. –195 с.
14. Вапняр Н.Ф. Использование математических игр на уроке // Начальная школа. – 1991. – №3
15. Варзацька Л.О. Гра як засіб пізнання // Початкова школа. – 1988. – №12. – С. 34–35.
16. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психологии развития ребенка // Вопросы психологии. – 1966. – №6. – С. 64–76.
17. Газман О.С., Харитонова Н.Е. В школу – с игрой: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 96 с.
18. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К., 1997. – С. 98–146.
19. Грабська І.А., Киричук О.І. Ігрові форми психологічної корекції: Використання ігрових вправ у розвитку уваги школярів // Радянська школа. – 1990. – №12. – С. 59–64.
20. Гримакова Г.Н., Юсубова И.Б. Развитие познавательной самостоятельности школьника в игровой деятельности. // Начальная школа. – 2004. – №11.–С. 41–45.
21. Грейс Крейг Психологія розвитку. – С.-П., 2000. – С. 77.
22. Губанова О.В., Левкина И.С. Использование игровых приемов на уроках // Начальная школа. – 1997. – №6. – С. 36–37.
23. Гуцан Л. Гра як засіб пропедевтичної профорієнтаційної роботи. // Початкова школа. – 2005. – №9.–С. 51–53.
24. Дейч О. Фольклор у вихованні молодших школярів // Початкова школа. – 2000. – №2. – С. 46–49.
25. Денис С.А. Дидактичні ігри. // Початкова школа. – 1986. – №10.
26. Дідух М.В. Ігрові прийоми навчання читати // Початкова школа. – 1991. – №1. – С. 10–13.
27. Долбенко Т. Активізація пізнавальної діяльності підлітків: ігрові технології // Рідна школа. – 2004. – №10. – С. 36–39.

28. Жорник О. Використання дидактичних ігор у навчанні // Рідна школа. – 2000. – №4. – С. 63–64.
29. Жорник О. Формування пізнавальної діяльності учнів у процесі спільної ігрової діяльності. // Рідна школа. – 2000. – №3.–С. 37–39.
30. Задорожний К.М. Використання рольових ігор на уроках // Англійська мова та література. – 2006. – №14. – С. 45–48.
31. Зеленецька І. Музично-дидактичні ігри на уроках // Початкова школа. – 1999. – №4. – С. 29–36.
32. Земцева Л.И., Сушкова Е.Ю. Роль дидактической игры на уроках математики. // Начальная школа. – 1988. – №10.
33. Иванова Н.Т. Кто, с кем и во что играет?: Использование игры в воспитании младших школьников // Начальная школа. – 1998. – №7. – С. 7–9.
34. Игры и игровые упражнения с детьми шестилетнего возраста / Под. ред. Е.И. Коваленко. – К.: Рад. школа, 1987. – 141 с.
35. Іщенко Л. Дидактичні ігри як засіб екологічного виховання // Початкова школа. – 1998. – №12. – С. 25–26.
36. Казанский Н.Г., Назарова Т.С. Дидактика. – М.: Просвещение, 1978. – 224 с.
37. Кодлюк Я.П. Молодший школяр як суб'єкт навчальної діяльності // Наукові захисти Тернопільського державного педагогічного університету (Серія: Педагогіка). – 2002. – №4. – С. 5 – 12.
38. Кодлюк Я.П. Підручник для початкової школи: теорія і практика. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 266 с.
39. Кодлюк Я.П. Формування загальнонавчальних умінь і навичок в учнів 1–2 класів 4 – річної початкової школи: Автореф. дис. канд. пед. Наук: 13.00.09.-К., 1993.-24 с.

40. Козакова А.Г. Дидактические игры на уроках математики. // Начальная школа. – 1979. – №5.
41. Козлова О.А. Роль современных дидактических игр в развитии познавательных интересов и способностей младших школьников. // Начальная школа. – 2004. – №11.–С. 49–52.
42. Колосов П. Місце навчальної гри у методичній системі сучасної дидактики. // Рідна школа. – 2000. – №11.–С. 65–66.
43. Кларин М.В. Игра в учебном процессе [начальной школы]. Сов. Педагогика, 1985. – №6.–С.57–61.
44. Кравцова Е.Е. Методологическое значение взглядов Д.Б. Эльконина на детскую игру. // Мир психологии. – №1.–С. 68–76.
45. Кудикіна Н.В. Внесок вітчизняних психологів у формування педагогічної теорії ігрової діяльності дітей // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – №1.–С. 7–9.
46. Кудикіна Н.В. Ретроспективний погляд на формування сучасної моделі ігрової діяльності. // Шлях освіти. – К. – 2003. – №1.–С. 46–49.
47. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М., 1972. – 445 с.
48. Ломов Б.Ф. Методологічні та теоретичні проблеми психології. – М., 1984.
49. Маслюкова Т.А. Дидактические игры на уроках математики. // Начальная школа. – 1997. – №2. – С. 52–54.
50. Мацько Н.Д., микитинська М.І. Ігрова діяльність учнів на уроках математики. // Початкова школа. – 1980. – С. 126.
51. Мельничук А.І. Дидактичні ігри як засіб адаптації шестирічної дитини до навчання та виховання. – 2005. – №16–18.–С. 2–6.
52. Пахно Т.І. Елементи гри на уроках математики. // Початкова школа. – 1985. – №5.

53. Психология. Словарь / Под ред. А.В. Петровского.-М., 1990.-94 с.
54. Паламарчук В.Ф. Уроки мислення у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського і в сучасній школі // В.О. Сухомлинський і сучасність. – Чернігів, 1996. – вип. 2. – с. 89-98
55. Рижук В.І. Гра як метод навчання й виховання // Початкове навчання та виховання. – 2005. – №16–18. – С. 20–25.
56. Рудакова Т.І. Дидактична гра – дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів. // Початкове навчання та виховання. – 2005. – №16–18.–С. 7–13.
57. Сопко І.П. Ігрові способи у навчанні шестиліток. // Початкова школа. – 1989. – №3.–С. 39–40
58. Стольникова С. Дитяча гра під кутом зору психолога. // Початкова освіта. – 2003. – №38. – С. 7.
59. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. – К., «Радянська школа», 1949, С. 213.
60. Федусенко Ю. Особливості впливу навчально-ігрової діяльності на розвиток основних психічних процесів у молодшому шкільному віці. // Рідна школа. – 2005. – №4. – С. 25.
61. Фок.А.В., Смолень Р.І. Роль гри у формуванні моральних якостей і взаємин. // Початкова школа. – 1987. – №2. – С. 25.
62. Щербань П. Дидактичні ігри в навчально-виховному процесі. // Початкова школа. – 1997. – №9. – С. 18–20.
63. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика. – 1978. – 304 с.
64. Эльконин Д.Б. Психологическое развитие в детских возрастах: Избранные психологические труды. – М., Воронеж: МОДЗК., 1995. – 414 с.